

HLŔŠKOVÁ, HANA (ED.):

Milan Leščák – vedec, pedagóg, človek

[Milan Leščák – Scientist, Pedagogue, Human]

Bratislava: Národopisná spoločnosť Slovenska, 2020, 226 s.

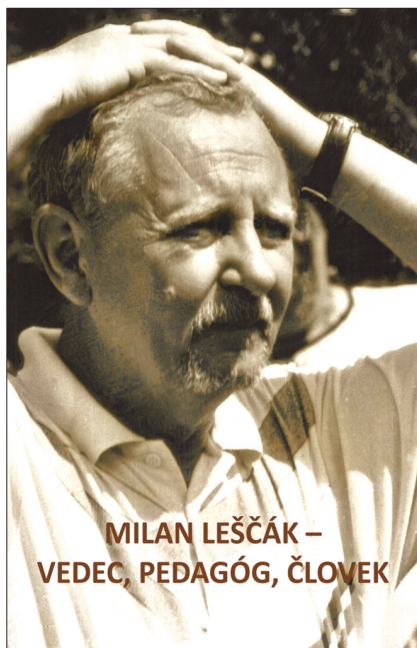
DOI: <https://doi.org/10.31577/SN.2022.1.16> © Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV, v. v. i.

© 2022, Alžbeta Lukáčová. This is an open access article licensed under the Creative Commons

Pri príležitosti 80. narodenín popredného odborníka v oblasti folkloristiky a etnológie, prof. PhDr. Milana Leščáka, CSc., vyšiel zborník príspevkov, ktorý nazerá na túto osobnosť z rôznych pohľadov mapujúc vedecké, popularizačné, organizátorské aktivity, no približuje ho i ako otca, priateľa, pedagóga, veselého spoločníka, milosrdného kritika, diskutéra. Zostavovateľka tejto publikácie, Hana Hlôšková, ponúkla prispievateľom široký tematický priestor – napokon, väčšina pisateľov využíva práve jeden z folklórnych žánrov, ktorému Milan Leščák venoval pozornosť – spomienkové rozprávanie. Vynára sa teda pred nami ako obraz, vytvorený ľuďmi, ktorí ho celé roky alebo v nejakej etape života zažili a mali radi. Ten obraz je komplexný a plastický a je skvelé, že prof. Leščák mohol napriek zdravotným ťažkostiam v posledných rokoch spoznať, ako ho vnímajú iní a akú stopu v nich zanechal. Píšem v minulom čase, ktorý je potvrdením neúprosnej skutočnosti, že prof. Leščák nás 18. 1. 2022 vo veku 81 rokov navždy opustil. O to dôležitejšia je publikácia, ktorá mnohé vysvetľuje, mnohé dáva na správnu mieru a zároveň pripomína. Skúsím ju najskôr priblížiť enumeratívne – ide o súbor textov, ktoré mapujú odborný prínos prof. Leščáka na poli slovenskej či európskej folkloristiky a etnológie a ich popularizácie v praxi (G. Kiliánová, M. Botiková, P. Maráky, V. Kyseľ), približujú ho ako iniciátora medzinárodnej spolupráce i utužovania priateľstiev s odborníkmi regiónu strednej Európy (K. Beitzl, V. Voigt, J. Hajduk-Nijakowska), otca, priateľa, kolegu (P. Michalovič a M. Leščák, O. Demo, M. Šrámková a R. Šrámek, J. Botík, S. Dúžek, L. Droppová, V. Nosáľová, O. Danglová, I. Kovačovič, M. Hviždák, J. Lehocký, Š. Kocák, V. Urban, J. Blaho, J. Pospíšilová, I. Zúskinová, D. Luther, P. Salner, P. Popelka, J. Hamar, J. Čukan), či oduševneného pedagóga (K. Košťálová, I. Murin, R. Andris, P. Krnáčová--Klobušická, M. Bocánová, K. Babčáková, S. G. Lutherová, Z. Veselská a E. Voľanská). Dovedna 33 príspevkov ilustruje obdivuhodne široký záber Milana Leščáka, no najmä ho predstavuje ako človeka mimoriadnych ľudských kvalít.

Na tomto mieste však chcem byť aj trochu osobná, lebo prof. Milan Leščák bol i mojím učiteľom napriek tomu, že ma neučil a na poli muzikológie sa nikdy nepohyboval, rovnako ako ja v oblasti slovesného folklóru. Spojila nás autentická spevná príležitosť a napokon i folklorizmus. V čase, keď som študovala hudobnú vedu na FiF UK (a potom aj v ďalších rokoch) som sa aktívne angažovala na Festivale mladých folkloristov Koliesko. Okolo roku 2000 som pripravila svoj prvý veľký scénický program so starými kokavskými spevákmi a speváčkami a mala som pocit, že som ako autorka podala životný výkon. Program dobre dopadol a my s partiou pripravovateľov sme v rozjarenom rozpoležení skončili v našom „hlavnom stane“ – v krčme Lúč u Fejša. Tam sa už spievalo. A lídrom tejto veselej skupinky bol prof. Leščák. Nechcela som veriť vlastným očiам – bol to profesor osobne, živý a vedľa neho ďalšia osobnosť, prof. Viera Feglová, Paľo Bútor, Ivan Murin a ďalší. Prosto, legendy. Bolo mi jasné, že nikto z nich môj program nevidel a že pre nich sa festival odohráva niekde inde. Zo sklamaní ma však prebrala výzva prof. Leščáka, či nevytiahnem husle a nepripojím sa. Na túto výzvu automaticky zareagoval aj dlhoročný „inventár“ Lúča, český huslista-samouk Karel, o ktorom si každý myslel, že je Morávak a ktorý celé dni a noci Kolieska trávil výhradne v Lú-

či. Začali sme hrať a mňa „fackovala hanba“ za Karlovu neschopnosť reagovať na Leščákove *kruty*. Kontrovala som ako o život. Cítila som sa ako na obhajobe diplomovky a ak neuspejem, moja profesionálna kariéra sa skončila. Ale profesor ma „bral“. Postupne na neznámom spišskom repertoári odpadli spoluspeváci, aj nešťastný Karel. Ostali sme profesor a ja. Nakoniec mi povedal: „S tou ľavou rukou dáš každému kontrášovi fleka!“ Narážal na moje ľaváctvo a na to, že držím nástroj opačne. A navyše, tykal mi! Moje sebavedomie narástlo do výšin. Neviem, či si ma zapamätal z tejto prebdenej noci, ale „bral“ ma potom počas všetkých ďalších rokov. „Bral“ ma a zároveň učil svojou priamostou, odborným prístupom k veciam, aj schopnosťou sformulovať argument ostrý ako britva. Platilo to aj pre posledný projekt *Encyklopédia scénického folklorizmu*, v rámci ktorého mi odovzdal gesciu nad heslami o hudbe.

**MILAN LEŠČÁK –
VEDEC, PEDAGÓG, ČLOVEK**

Ambíciou mojej spomienky bolo viesť čitateľov do atmosféry, ktorá sa vinie celým zborníkom. A cítiť ju aj z príspevkov, ktoré mapujú vedecké a pedagogické aktivity Milana Leščáka. Poďme sa teda pozrieť na aspoň základné fakty, ktoré rámcujú jeho profesijný život. Ako absolvent štúdia slovenského jazyka a národopisu na FiF UK v Bratislave tento spišský rodák nastúpil v roku 1963 do Národopisného ústavu SAV. Prišiel výborne vyškolený a ovplyvnený nestormi odboru Rudolfom Bednárikom a Andrejom Melicherčíkom. Ako aspirant sa po skone prof. Melicherčíka dostal k ďalšiemu velikánovi folkloristiky – moravskej – k Oldřichovi Sirovátkovi. Z ich dlhoročnej spolupráce a priateľského vzťahu vzišla základná príručka odboru *Folklor a folkloristika* (Leščák, Sirovátka, 1982). To už však bol mnoho rokov pracovníkom Národopisného ústavu SAV (1963 – 1992, potom na čiastočný úväzok až do roku 2003) a významne prispel k rozvoju tohto pracoviska. Detailne o tomto období píše Gabriela Kiliánová a vyzdvihuje fakt, že Milan Leščák tu otváral málo prebádané metodologické i tematické otázky vo folkloristike na Slovensku. Už od počiatku sa systematicky venoval i teoretickým otázkam. Stav bádania chápal v širšom stredoeurópskom kontexte a už v 60. rokoch sa pričínal, aby sa nanovo stanovili základné problémy národopisu, s čím súvisela aj voľba vhodných teoreticko-metodologických nástrojov výskumu. Na ústave etabloval tzv. výskum súčasnosti a ten sa už od začiatku 70. rokov niesol v dvoch líniiach – ako výskum tradičnej kultúry na jednej strane a výskum súčasného stavu kultúry a jej zmien na druhej strane. V neľahkých rokoch komunistického režimu vytváral v *Slovenskom národopise* priestor pre publikovanie českým a moravským kolegom, ktorých zasiahla nekompromisná ruka normalizácie (i o tom je príspevok Marty a Rudolfa Šrámkovcov). Od roku 1989 (už na pozícii riaditeľa) intenzívne budoval medzinárodné kontakty smerom na západ. Marta Botiková približuje roky jeho pôsobenia na Katedre etnológie Filozofickej fakulty UK (1997 – 2004), kde sa zasadil o odbornú prípravu viacerých svojich neskorších kolegov a kolegýň. Od školského roku 1997/98 túto katedru viedol. Vyškolicil bezmála 20 diplomových a niekoľko dizertačných prác, ktoré boli tematicky viazané na problematiku folklórnych žánrov, na folklorizmus, otázky komunikácie, semiotiky ako metódy interpretácie folklórnych javov. Pričinil sa o akreditáciu

štúdia, o vypracovanie postupov postgraduálneho štúdia, odprednášal stovky seminárov, prednášok, riešil mimoškolské aktivity študentov, aj ich študijné pobyty v zahraničí. Najmä však mladých adeptov a adeptky etnológie viedol v súlade s odporúčením, ktoré im udelil na jednej z beání: aby sa *ne-u-či-li*, lebo sem prišli *štu-do-vať*. Peter Maráky sa vo svojom príspevku sústredil na Leščákov podiel na už štyri desaťročia existujúci a medzinárodne etablovaný festival vizuálnej kultúry Etnofilm Čadca. Veľmi skoro sa tam aj vďaka Milanovi Leščákovi vytvorilo zázemie na konfrontáciu televíznej a filmovej tvorby o ľudovej kultúre. Podporoval tento festival na všetkých odborných (aj straníckych) fórach a podľa P. Marákyho bol medzi organizátormi Etnofilmu dlho jediný, kto disponoval potrebnou autoritou špičkového vedca i dôležitými kontaktmi v akademických, kultúrnych aj umeleckých inštitúciách. Práve vďaka nemu na festivale neskôr participovala vtedajšia intelektuálna elita a viaceré osobnosti umeleckého sveta – spomeňme P. Mihálika, B. Hochela, D. Ursínyho, S. Švehláka či O. Elscheka. Dôležitú úlohu zohral počas normalizácie aj na tomto poli – „liberálny a progresívny projekt zastrešil v neprebádanom a pochybnom periférnom prostredí“.

Iný charakter má príspevok rakúskeho etnológa Klausa Beitla, ktorý opisuje aktivity neformálneho združenia „Tatry Alpy“. Vzniklo krátko po Nežnej revolúcii a rozbehlo akúsi družbu na priateľskej báze medzi slovenskými (zväčša) etnológmi a odborníkmi z Rakúska. Stretnutia sa niesli v znamení „objavovania krajiny a ľudí“ a spoločné „poznávacie zájazdy“ a návštevy u susedov prehľbovali odborné znalosti a priateľstvá. Spoločné aktivity sa odohrávali v oboch krajinách (zo slovenských lokalít Gajary, Šamorín, Dunajská Streda, región Šariša či chalupa Leščákovcov v Húškach na Záhorí). Vladimír Kysel predstavuje Milana Leščáka ako iniciátora, ale aj oponenta pri popularizovaní tradičnej ľudovej kultúry. Upozorňuje na jeho aktivity, ktoré formovali podobu významných folklórnych festivalov Slovenska – aj napriek tomu, že sa na nich nepodieľal ako organizátor. Jeho postrehy ku koncepcii a programovej náplni festivalov boli zásadnými a dôležitými pripomienkami k ich smerovaniu, pričom forma ich podania nikdy nebola znevažujúca. V podobnom duchu nášho spomína aj dlhoročný osvetový a matičný pracovník Igor Kovačovič. Obaja upozorňujú na jeho skvelú spoluprácu s nadáciou *Prebudená pieseň* (vznik 1992), ktorá mala o. i. aj bohatú vydavateľskú činnosť – prostredníctvom nej uzrela svetlo sveta aj Leščákom iniciovaná edícia *Pramene k tradičnej duchovnej kultúre Slovenska* (Leščák, Feglová, Eds., 1995; Leščák, Ed., 1996; Vanovičová, Ed., 1997; Jágerová, Ed., 1999; Luther, Ed., 1999; Lehocký, Ed., 1999; Ondrejka, Ed., 2000; Leščák, Ed., 2005; Leščák, Ed., 2006). Na tomto mieste nemožno zabudnúť na už spomínaný festival kokavské Koliesko. Jeho aktérmi boli prví študenti Katedry folkloristiky a regionalistiky FHV VŠPg v Nitre, ktorú Milan Leščák pomáhal vyprofilovať (na toto obdobie vo svojom príspevku spomína i Jaroslav Čukan). Tento festival veľmi dlho patril k tomu najprogresívnejšiemu, čo folklorizmus na Slovensku ponúkal a nepochybne to bolo i vďaka myšlienkam a odbornému vedeniu Milana Leščáka.

Vtipný až beletristický pohľad na spoločné chvíle strávené s Milanom Leščákom, alias *Čuvom*, prináša Peter Michalovič. Nepôsobili síce v jednom odbore, no roky ich viazalo priateľstvo, odohrávajúce sa o. i. na podklade intelektuálnych debát v často neformálnom prostredí. Prof. Michalovič spomína na príhodu, keď Milan Leščák oferoval rozpočet vyčlenený na synove topánky priateľskej výpomoci – poplateniu kamarátom v Klube spisovateľov. Príbeh s topánkami po rokoch nadobudol nečakané rozuzlenie. Aké, o tom už píše Marek, syn prof. Leščáka.

Maďarský folklorista, semiotik a literárny vedec Vilmos Voigt, ďalší dlhoročný spolupracovník a priateľ prof. Leščáka, sa vracia do minulosti a referuje o vzniku a plánoch periodika *Folklorismus Bulletin*, iniciovaného medzinárodnými konferenciami *Folklor a súčasné umenie* (1978, Československo) a *Folklorizmus kedysi a dnes* (1978, Maďarsko). Významná poľská folkloristka Janina Hajduk-Nijakowska prináša pohľad na vývoj oral history na pôde spo-

čenských vied. Vo svetle koncepcií Clauda Lévi-Straussa a podnetov z literárnej vedy a estetiky sa odvoláva aj na prínos Milana Leščáka.

Ďalšie príspevky majú vyslovene osobný, spomienkový charakter – Ondrej Demo píše o svojich zážitkoch z nahrávania tradičného hudobného folklóru, Stanislav Dúžek spomína na stretnutia na podujatiach Osvetového ústavu, v Umeleckej rade Lúcnice i na pobyty na folklórnych festivaloch Východná, Strážnica, Myjava či Detva. Pripomína výsledky tohto obdobia – sériu zborníkov *Folklór a scéna* (Švehlák, Leščák, Eds., 1973), *Folklór a umenie dneška* (Švehlák, Ed., 1980) a *Folklór a festivaly* (Leščák, Ed., 1985). Príspevok Jána Botíka, Leščákovho konškoláka, patrí k najosobnejším a vovádza nás do ich mladých liet, prvých spoločných výskumných ciest ako adeptov národopisu, do kontaktov s miestnymi dievčatami – respondentkami, či na chalupu na Boci. Ľubica Droppová píše, ako v 60. rokoch prišla do Národopisného ústavu SAV „generačne“ ako prvá a po nej postupne Svetozár Švehlák a Milan Leščák. Témy odborných príspevkov časom vybledli, no ostali spomienky napríklad na stretnutia v garsónke na Rajskej u Sveťa Švehláka, ktoré im priniesli dôležité intelektuálne a odborné podnety. Osobnými zdravicami do zborníka prispeli i Viera Nosáľová a Oľga Danglová, ktorá zdôraznila, ako Milan Leščák sieťoval v sychravom počasi socializmu medzinárodnú vedeckú spoluprácu v rámci krajín dnešnej V4. Pripomenula, že aj keď sa jeho staršie publikácie rodili v čase manipulovanom politickou ideológiou, nevznikli v myšlienkovom závetrí regionálne uzatvoreného priestoru.

Milou spomienkou a blahoželaním prispeli aj bardi folklórneho hnutia na Slovensku Milan Hvižďák, Jozef Lehocký, Štefan Kocák a Vladimír Urban. Viacerí píšú, ako od Milana Leščáka dostali nezištnú pomoc, lebo bol typom človeka, ktorý vždy jednoducho urobil to, čo považoval za potrebné. Príkladom je príbeh známeho choreografa Jana Blaha, ktorý otvorene píše o tom, ako mu pre jeho nedvižnosť vo vzťahu k získavaniu vedeckých postupov Milan Leščák poslal koncept habilitačnej práce aj so sformulovaným obsahom a pomohol mu tak k pedagogickej kariére. Na štúdium u Milana Leščáka spomínajú veľmi otvorene a niekedy až emotívne jeho študenti a neskorší kolegovia a kolegyne – Iveta Zuskinová ho označila za prísneho ale spravodlivého pedagóga, a spomenula aj jeho ženu Vieru Feglovú, ktorá ju povzbudila v publikačnej činnosti (výsledkom je rad skvelých monografií), Daniel Luther, jeho prvý vedecký aspirant, s ktorým (a ešte s Dežom Ursíny) prof. Leščák pravidelne konzultoval v kaviarni Krym a diskusie sa neraz končili „oslavou“, Juraj Hamar, ktorého nikdy neučil, no veľa ho naučil. Jana Pospíšilová ho zdraví ako skvelého spoločníka a spolupracovníka z brnianskeho akademického etnologickeho ústavu. K mladšej generácii študentov (aj keď dnes už päťdesiatnikov) a študentiek patria prví absolventi nitrianskej etnologickej katedry, ktorí svoj príspevok podpísali ako Katarína, Ivan a Rasťo. Spomínajú na svoje prvé stretnutia s etnológiou, keď mali pocit, že študujú nejakú výnimočne zašifrovanú vedu, okolo ktorej je málo spisby – do toho im prof. Leščák hodiny prednášal o veciach vzdialenejších ako vesmír. A pri tejto trojici sa znovu vynára krčma Lúč na Koliesku, kde sa pravidelne v praxi testovali teórie folklóru a folklorizmu. Petra Krnáčová-Klobušická mala od študentských čias k Milanovi Leščákovi veľmi blízko a spomína naňho, ako na jedného zo svojich troch otcov, Martina Bocánová opisuje, aká česť bola byť jeho poslednou doktorandkou, Katarína Babčáková zdôrazňuje, aký bol Milan Leščák nesmierne motivujúci a podporujúci pedagóg, Soňa G. Lutherová spomína na jeho dobré odborné rady i na to, ako svoju šancu byť jeho doktorandkou prepásla. Dvojica Ľubica Voľanská a Zuzana Veselská v spoločnom príspevku pomenúvajú profesorovu schopnosť posúvať študentov za hranice pohodlia.

To, čo väčšinu mnou povrchne ilustrovaných príspevkov spája, je obdiv Leščákovho zmyslu pre humor (úplne explicitne o ňom píšú Peter Salner a Pavel Popelka). Jeho schopnosť láskavo ironizovať bola bezkonkurenčná. Všetci sme vnímali jeho briskný úsudok, schopnosť nepresadzovať svoje ego a vytvárať synergiu, no predovšetkým ohotu venovať ľuďom čas

a priazeň. Dovedna 35 ľudí napísalo svoj príbeh s Milanom Leščákom a tak zároveň ten jeho. Editorka zborníka, Hana Hlôšková, ho doplnila jeho životopisom a edičnou poznámkou, no predovšetkým ucelenou personálnou bibliografiou. Zostavila zborník tak, aby jednotlivé príspevky na seba logicky nadväzovali a vytvárali čo najucelenejší obraz o jubilantovi. Publikácia obsahuje fotografie a kresby, ktoré dotvárajú obraz o tom, čo je napísané a umožňujú zasadiť čitateľovi široké spektrum informácií a bohato opisované zážitky do živého kontextu. Texty boli určené predovšetkým prof. Leščákovi, no zároveň sú plné podnetných a nových myšlienok, osožných aj pre iných. Takto sme dostali možnosť Milana Leščáka spoznať lepšie. Jediný nedostatok, s ktorým som od začiatku čítania knihy bojovala, je skutočnosť, že kým som prišla k záveru, jej lepená väzba sa rozpadla na jednotlivé listy. Vytvorili v mojej pracovni veľkú kopu. Zhrnula som ich do fascikla s tým, že keď budem znova potrebovať takú veľkú dávku inšpirácie a motivácie do ďalšej roboty, knihu znova zložím. Ale zatiaľ je – slovami Milana Leščáka – *šicko u olrajtu!*

ALŽBETA LUKÁČOVÁ,
Štátna opera v Banskej Bystrici

LITERATÚRA

- Jágerová, A. (Ed.) (1997). *... šeckí sa peknie do jednieho*. Bratislava: Nadácia Prebudená pieseň.
- Lehocký, J. (Ed.) (1999). *Ludové tance a tanečné tradície z okolia Topoľčian*. Bratislava: Nadácia Prebudená pieseň.
- Leščák, M., Voigt, V. (Eds.) (1979). *Folklorismus bulletin 1*. Budapest: Népművelési Intézet.
- Leščák, M., Sirovátka, O. (1982). *Folklor a folkloristika. O ľudovej slovesnosti*. Bratislava: Smena.
- Leščák, M. (Ed.) (1985). *Folklor a festivaly*. Bratislava: Osvetový ústav.
- Leščák, M., Feglová, V. (1995). *Pramene k tradičnej duchovnej kultúre Slovenska*. Bratislava: Nadácia Prebudená pieseň.
- Leščák, M. (Ed.) (1996). *Slovenské svadby. Z dotazníkovej akcie Matice slovenskej 1942*. Bratislava: Nadácia Prebudená pieseň.
- Leščák, M. (Ed.) (2005). *Pramene k obyčajovej tradícii a sviatkovaniu na Slovensku na konci 20. storočia 1*. Bratislava: Nadácia Prebudená pieseň.
- Leščák, M. (Ed.) (2006). *Pramene k obyčajovej tradícii a sviatkovaniu na Slovensku na konci 20. storočia 2*. Bratislava: Nadácia Prebudená pieseň.
- Luther, D. (Ed.) (1999). *Zabudnuté priadky*. Bratislava: Nadácia Prebudená pieseň.
- Ondrejka, K. (2000). *Čo rozprával sváko Vajda*. Bratislava: Nadácia Prebudená pieseň.
- Švehlák, S., Leščák, M. (Eds.) (1976). *Folklor a scéna: zborník príspevkov k problematike štylizácie folklóru*. Bratislava: Osvetový ústav.
- Švehlák, S. (Ed.) (1980). *Folklor a umenie dneška. K štúdiu folklorizmu v súčasnej kultúre*. Bratislava: Osvetový ústav.
- Vanovičová, Z. (Ed.) (1997). *Pohrebný kancionál Jozefa Macha*. Bratislava: Nadácia Prebudená pieseň.